

1. ประสพการณ์งานพัฒนากับการฟื้นฟูพลังชุมชนท้องถิ่น

ตำบลบ้านเลือก อำเภอโศกราม จังหวัดราชบุรี

1. ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชน

ตามคำบอกเล่าสืบสานต่อกันมา¹ ชาวชุมชนตำบลบ้านเลือกสืบเชื้อสายมาจากหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งประกอบไปด้วยชาติพันธุ์สามกลุ่มหลักใหญ่ๆ คือ ลาว มอญ จีน โดยจากประวัติความเป็นมาอันยาวนาน สืบสาวตามประวัติศาสตร์ในสมัยกรุงศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชปฐมกษัตริย์แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ขณะดำรงพระอิสริยยศตำแหน่งเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ได้เดินทางยกทัพไปตีกรุงเวียงจันทน์ แห่งอาณาจักรล้านช้างและได้กวาดต้อนชาวเวียงจันทน์ให้มาอาศัยอยู่บริเวณเมืองสระบุรี ราชบุรี โดยเฉพาะเมืองราชบุรีจะมีชาวลาวจากเวียงจันทน์ได้อพยพเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ซึ่งชาวลาวที่อพยพมาอยู่ที่เวียงจันทน์นี้ถูกเรียกว่า “ลาวเวียง” อันเป็นชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่ได้กลายเป็นบรรพบุรุษของชาวชุมชนตำบลบ้านเลือกในกาลต่อมา

กลุ่มชาติพันธุ์มอญ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่บริเวณชายน้ำแม่กลอง และขยายต่อมาถึงบริเวณที่เป็นที่ตั้งชุมชนตำบลบ้านเลือก ซึ่งจากประวัติศาสตร์มอญกลุ่มนี้ได้เข้ามาอยู่ในชุมชนแห่งนี้ตั้งแต่สมัยอยุธยา การอพยพครั้งนี้สืบเนื่องมาจากสงครามและการแสวงหาที่ทำกิน

กลุ่มชาติพันธุ์จีน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งที่ได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากอาศัยอยู่บริเวณโศกราม ซึ่งสาเหตุของการเข้ามาของกลุ่มชาวจีน ได้รับการบอกเล่าว่า เดินทางเข้ามาเพื่อการค้าขายโดยการนำสินค้า เช่น กะปิ น้ำปลา อาหารทะเล เกลือ ครกกระเดื่องตำข้าว ฯลฯ ขนสินค้าใส่เรือ “เอี่ยมจิ้น” เข้ามาตามแม่น้ำแม่กลองและลำน้ำสาขา เช่น คลองตาคุด คลองวัดโพธิ์ คลองปลาตุ๊ก คลองดำเนินสะดวก ฯลฯ ซึ่งจากสาเหตุการเดินทางเข้ามาเพื่อการค้าชาวจีนหลายคนได้แต่งงานและตั้งรกรากอยู่ที่ชุมชนแห่งนี้และได้กลายเป็นบรรพบุรุษอีกกลุ่มหนึ่งของชุมชนบ้านเลือก และเพื่อความเข้าใจ การมองเห็นภาพพื้นฐาน การดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสามกลุ่มที่ชัดเจน ประกอบกับเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการร่วมทำงานกับชุมชนของนักพัฒนา ดังนั้นจึงขอเสนอเป็นตารางการตั้งถิ่นฐานตามหมู่บ้านของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

ชื่อหมู่บ้าน	กลุ่มชาติพันธุ์
1. บ้านวัดโบสถ์ หมู่ 1 (เดิมเรียกบ้านวัดเหนือ)	ลาวเวียง
2. บ้านดอนกลาง หมู่ 2	ลาวเวียง
3. บ้านขนุน หมู่ 3	ลาวเวียง

¹ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้อาวุโสตำบลบ้านเลือก (นายทาบ สังข์นาง อายุ 88 ปี, นายบัวรัตน์ น้อยบาง, นายวิฑูรย์ ศรีเกษม, พ.ต.อ.สนาน อ่อนศรี, ร.ต.อ.สงวน บัวน้อย, นายประมวล บารมีรังสิกุล, นายอมร ธรรมจง, นายชานาน อุดมชัย, ต.ต.บุญมี กันภัย, นางละเอียด บารมีรังสิกุล, นางเดือน สายหมี, นางสมศรี ไชยเสน, นางสมฤทัย น้อยบาง)

4. บ้านเลือก หมู่ 4 (เดิมเรียกบ้านวัดใต้)	ลาวเวียง
5. บ้านเตาเหล็ก หมู่ 5	ลาวเวียง
6. บ้านหนองเต่าดำ หมู่ 6	ลาวเวียง,จีน
7. บ้านหุบมะกล่ำ หมู่ 7	มอญหรือรามัญ,จีน
8. บ้านหนองรี หมู่ 8	ลาวเวียง
9. บ้านพระศรีอารีย์ หมู่ 9 (เดิมเรียกบ้านวัดโพธิ์)	ไทยภาคกลาง พุทธสำเนียงเหนือ

นอกจากประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์แล้ว ชุมชนตำบลบ้านเลือกยังมีประวัติศาสตร์การบอกเล่าสืบต่อกันมาถึงที่มาของการตั้งชื่อชุมชน ว่าที่มาของการตั้งชื่อชุมชน”บ้านเลือก”นั้นมีที่มาจากชุมชนแห่งนี้เป็นชุมชนที่มีความเก่ง มีชื่อเสียงในวิชาชีพการเลี้ยงม้า โค กระบือไว้ใช้งานและหลายครั้งที่ม้า โค จากชุมชนที่นี่ได้ถูกคัดเลือกถวายเป็นเครื่องราชบรรณาการแด่พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้านายชั้นสูง เพื่อนำไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง โดยเฉพาะเหตุการณ์สำคัญที่จะหยิบยกมากล่าว คือ ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) พระองค์ได้เสด็จประพาสบริเวณชุมชนบ้านเลือกแห่งนี้ พระองค์ได้ทอดพระเนตรม้า โคจากชุมชนแห่งนี้ทรงเห็นว่า ม้า โค จากที่นี่เป็นม้า โคที่มีลักษณะดี สวยงาม เหมาะสำหรับการศึกหรือราชการงานทั่วไป พระองค์จึงทรงคัดเลือกม้าจากชุมชนแห่งนี้เข้าไปใช้ในราชการ และเพื่อเป็นอนุสรณ์คุณความดีของชุมชนแห่งนี้ จึงได้มีการขนานนามชุมชนแห่งนี้ว่า “ชุมชนบ้านเลือก” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ชุมชนบ้านเลือกถูกยกฐานะขึ้นเป็นตำบลเมื่อ พ.ศ.2400 มีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 9 หมู่บ้าน ดังนี้

- หมู่ที่ 1 บ้านวัดโบสถ์
- หมู่ที่ 2 บ้านดอนกลาง
- หมู่ที่ 3 บ้านขุ่น
- หมู่ที่ 4 บ้านเลือก
- หมู่ที่ 5 บ้านเตาเหล็ก
- หมู่ที่ 6 บ้านหนองเต่าดำ
- หมู่ที่ 7 บ้านหุบมะกล่ำ
- หมู่ที่ 8 บ้านหนองรี
- หมู่ที่ 9 บ้านพระศรีอารีย์

จากการสำรวจจำนวนประชากรตำบลบ้านเลือกประมาณปี 2549 มีประชากรโดยรวมประมาณ 9,111 คน เป็นชาย 4,372 คน เป็นหญิง 4,739 คน ประชากรส่วนมากจะสร้างบ้านเรือนตั้งถิ่นฐานอาศัยเป็นแนวยาวอยู่ตามริมน้ำลำคลองหรือชายทุ่ง เนื่องจากชาวชุมชนที่นี่เป็นชุมชนดั้งเดิมที่มีอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม การทำนา ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดแปดแถว หรือการทำสวน การเลี้ยงสัตว์ ม้า โค กระบือ เป็ด ไก่ ฯลฯ โดยสภาพทางภูมิศาสตร์พื้นที่ของชุมชนมีความเหมาะสมกับอาชีพเกษตรกรรม กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่งแม่น้ำแม่กลอง ลักษณะดินเป็นดินตะกอนแม่น้ำดินร่วนปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การประกอบอาชีพทางการเกษตร

ถึงแม้ชุมชนบ้านเลือกจะมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรที่เหมาะสมแก่การทำเกษตรกรรม แต่ด้วยการพัฒนาของสังคมประเทศที่ไม่เคยหยุดนิ่ง การมีนโยบายมุ่งเน้นการพัฒนาเข้าสู่ระบบสังคมอุตสาหกรรม (Industrialization) สังคมแห่งความทันสมัย (Modernization) ได้ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมกับชุมชนบ้านเลือก จากชุมชนที่เคยเป็นสังคมเกษตรกรรมได้เริ่มเปลี่ยนไปเป็นสังคมกึ่งอุตสาหกรรมตามระบบกระแสการพัฒนาแบบทุนนิยม จากบริเวณชุมชนที่เคยเป็นเรือกสวน ไร่นา หุ่นข้าวเหลืองอร่ามสีทอง ได้เริ่มกลายเป็นที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานผลิตตุ๊กตา โรงงานผลิตของเด็กเล่น โรงงานสแตนเลส โรงงานผลิตฟุตบอล ฯลฯ ในขณะที่ผืนดินของชาวนาที่เคยเป็นพื้นที่ปลูกข้าวได้เริ่มแปรสภาพเป็นที่ตั้งโรงงาน ชาวนาหลายรายแปลงที่ดินของตนเป็นตัวเงินโดยการขายที่นาเพราะเห็นว่าการทำงานมาแล้วผลผลิตไม่คุ้มกับที่ลงทุน ลำบาก รายได้ไม่แน่นอน ดังนั้นการผันตัวเองจากชาวนาเป็นลูกจ้างโรงงานจึงสามารถเห็นได้ทั่วไปในชุมชนแห่งนี้ นอกจากการมีอาชีพทำนา ทำสวน เป็นลูกจ้างโรงงานแล้ว บางครัวเรือนได้มีการสร้างอาชีพเสริมนอกจากการทำสวนและการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม คือ การมีอาชีพเสริมด้านอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน การมุ่งผลิตเพื่อการค้า เช่น การทำตุ๊กตาผ้าขนสัตว์ ลูกประคบสมุนไพร การประดิษฐ์ของชำร่วย การทำปลาหวาน การเลี้ยงโคนม การปลูกข้าวโพดแปดแถวพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีคำกล่าวกันว่า “ข้าวโพดแปดแถวพันธุ์นี้นำไปปลูกที่ไหนก็รสชาติสู้ปลูกที่ชุมชนบ้านเลือกไม่ได้” ซึ่งคำกล่าวดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความภาคภูมิใจว่า พื้นที่ชุมชนบ้านเลือกเป็นพื้นที่ที่มีดิน มีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ มีน้ำเพียงพอที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของข้าวโพดนั่นเอง โดยอุตสาหกรรมในครัวเรือนทั้งหลายเหล่านี้ ต่อมาได้เกิดการขยายจากครัวเรือน เป็นการส่งเสริมการทำหลายครัวเรือนและจากหลายครัวเรือนเป็นการรวมกลุ่มทำร่วมกัน ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ทำร่วมกันได้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) ของชุมชนบ้านเลือกในเวลาต่อมา

ในด้านอาณาเขตชุมชนตำบลบ้านเลือก มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จรดตำบลสวนกล้วย อำเภอบ้านโป่ง ตำบลดอนกระเบื้องและตำบลหนองโพ

อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ทิศใต้ จรดตำบลบ้านฆ้อง เทศบาลเมืองโพธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันออก จรดตำบลวังเย็น อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี

ทิศตะวันตก จรดตำบลนครชุม อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี

ด้านสิ่งปลูกสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมขนส่งระหว่างภายในชุมชนตำบลบ้านเลือกที่สำคัญ มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย มีถนนเพชรเกษมสายเก่าผ่านกลางตำบลเชื่อมต่อกับถนนเพชรเกษมสายใหม่ อีกทั้งมีระบบคลองชลประทานขนาดใหญ่ที่สามารถส่งน้ำได้อย่างทั่วถึงภายในตำบลสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งการผลิตน้ำประปาและการเกษตร นอกจากนี้ชุมชนตำบลบ้านเลือกยังมีสถานที่สำคัญที่เป็นสถาบันกลุ่มมเกล่าจิตใจภายในชุมชนอีกหลายแห่ง เช่น วัดพระศรีอารีย์ วัดบ้านเลือก วัดโบสถ์ วัดหุบมะกั่ว วัดหนองรี และมีศูนย์เด็กเล็ก 2 แห่ง มีโรงเรียนภายในชุมชนรวม 4 แห่ง สอนอนุบาลถึงประถมศึกษาปีที่ 6 มีเพียงโรงเรียนวัดพระศรีอารีย์ที่เปิดสอนตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3

ในด้านความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวกันว่าในอดีตชุมชนบ้านเลือกเป็นชุมชนหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่ไหลผ่านชุมชนตลอดปี เป็นชุมชนดินดำน้ำชุ่ม ในน้ำมีปลาในนามีข้าว มีทรัพยากรป่าไม้ขึ้นรอบบริเวณชุมชน โดยจะเห็นหลักฐานจากต้นยางสูงใหญ่ขนาดสามสี่คนโอบหลายต้นที่เกิดขึ้นรอบริมคลองธรรมชาติที่ไหลผ่านชุมชน โดยปัจจุบันพื้นที่ป่าบริเวณนี้ได้รับการอนุรักษ์ให้เป็นป่าชุมชนและให้อยู่ในความดูแลของวัด เป็นที่ธรณีสงฆ์ที่เปรียบเสมือนเป็นกลอุบายของบรรพบุรุษที่ต้องการนำหลักศาสนา บาป-บุญ-คุณ-โทษ มาใช้ในการรักษาผืนป่าผืนสุดท้ายของชุมชนไว้ให้ลูกหลานสืบไป

2. โลกทัศน์ของชุมชน : พื้นฐานของศักยภาพและทุนทางสังคม

การกล่าวถึงการให้ความหมายต่อโลกทัศน์ของชุมชนบ้านเลือก เพื่อความเข้าใจที่ตีขึ้นต่อโลกทัศน์ของชุมชนที่มีต่อสังคมหรือโลกที่ชาวชุมชนอยู่นั้นเป็นอย่างไร ชาวชุมชนมองเห็นว่าพวกเขาอยู่ที่ใดในสังคม หรือทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบๆ ตัวมีความสัมพันธ์กับพวกเขาอย่างไร โลกทัศน์ที่ชุมชนมองมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับชุดความคิด (set of concept) ที่มีอยู่ในตัวผู้คนภายในชุมชนอย่างไร พื้นที่ปฏิบัติการทางสังคม (social practice) ได้ถูกนิยามเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง เป็นพื้นที่แห่งการต่อรอง จัดปรับ หยิบยืมหรือตีความ เพื่อแสวงหาพื้นที่ปฏิบัติการทางสังคมที่ผ่านออกมาโดยการเป็นผู้กระทำทางสังคมหรือการผ่านกลุ่มผู้นำ ซึ่งเป็นภาพตัวแทนของชุมชน (representation) ทั้งนี้ผู้เขียนเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องพื้นฐานสำคัญที่นักพัฒนาชุมชนทั้งหลายจะต้องเข้าใจ เข้าถึงโลกทัศน์หรือวิถีคิดของชุมชนที่ผ่านออกมาโดยการปฏิบัติการหรือการกระทำนั้นๆ เพื่อการเป็นข้อมูลพื้นฐานหรือเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาชุมชนและการทำงานร่วมกับชุมชนต่อไป

โลกทัศน์ของชุมชนที่โยงเข้ากับประวัติศาสตร์ : ตำนานระดับชุมชน หมู่บ้านที่โยงเข้ากับประวัติศาสตร์ชุมชน วีรบุรุษในพื้นที่ ที่ชาวชุมชนเห็นว่าจะทำให้ชุมชนของตนมีพลัง มีความสำคัญและมีบทบาทต่อประวัติศาสตร์แห่งมาตุภูมิที่พวกเขาดำรงอยู่ เช่นกรณีชุมชนบ้านหนองเต่าดำ ม.6 ที่ได้บอกเล่าถึงตำนาน “เจ้าพ่อสายบัว” วีรบุรุษที่ชาวชุมชนเลื่อมใสศรัทธาไม่อาจลบเลือนไปจากความทรงจำได้ เจ้าพ่อสายบัววีรบุรุษผู้กล้าที่มีอาวุธเป็นดาบติดกายอยู่ตลอดเวลา เป็นทหารชาวลาวเวียง ที่มีเชื้อสายจีน² ได้เดินทางมาจากลาวเวียงจันทน์นำพาไพร่พล ญาติพี่น้องเดินทางเข้ามาตั้งรกรากที่ชุมชนนี้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 กล่าวกันว่าเจ้าพ่อสายบัวเป็นผู้นำที่มีความเก่งทั้งในด้านการรบ วิชาอาคม เวทมนตร์ ศักดิ์สิทธิ์ มีความรู้เรื่องสมุนไพร การรักษาโรคระบาดอย่างโรคคุดทะราด ซึ่งเป็นโรคที่น่ากลัวของคนสมัยนั้น นอกจากนี้เจ้าพ่อสายบัวในโลกทัศน์ความคิดของชาวบ้านยังเป็นวีรบุรุษ เป็นผู้ปกป้องรักษาชุมชน เป็นกำลังใจสำคัญของชุมชน หลายครั้งที่ชาวชุมชนหลายคนมาจุดธูปเทียนบนบานศาลกล่าวแล้วสำเร็จสมดังประสงค์ ซึ่งเป็นที่กล่าวขวัญถึงอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของเจ้าพ่อสายบัวที่ชาวชุมชนสรรเสริญอยู่เสมอ

² สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนบ้านหนองเต่าดำ, 24 เมษายน 2550 และในทัศนะของผู้เขียน ผู้เขียนเห็นว่าชาวชุมชนพยายามโยงความเป็นประวัติศาสตร์ชุมชนเข้ากับวีรบุรุษที่เป็นผู้นำที่พวกเขาศรัทธาให้ความเคารพนับถือ “เป็นชาวลาวแต่มีเชื้อสายจีน” ซึ่งเป็นการโยงระหว่างประวัติศาสตร์กับชาติพันธุ์ความเป็นลาว-จีน ที่เป็นบรรพบุรุษร่วมกัน เครื่องญาติสายโลหิตเดียวกัน เป็นกลอุบายแห่งความเท่าเทียมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายในชุมชนแห่งนี้

ก่อนหน้านั้นชาวชุมชนบ้านเลือก เคยมีการจัดพิธีเข้าทรงและเลี้ยงเจ้าพ่อสายบัว ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ชาวชุมชนจัดขึ้นทุกปีในเดือน 6 ขึ้น 10 ค่ำ แต่ปัจจุบันคนทรงของเจ้าพ่อสายบัวได้สิ้นอายุขัยไปแล้ว ดังนั้นพิธีเข้าทรงของเจ้าพ่อสายบัวจึงยกเลิกไปโดยปริยาย คงเหลือแต่เพียงพิธีไหว้ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเท่านั้น ทุกวันนี้ศาลเจ้าพ่อสายบัวได้ถูกสร้างขึ้นใหม่ ดูใหญ่โตสวยงามและมั่นคง แทนศาลหลังเก่าที่ผู้ฝันไปตามกาลเวลา การสร้างศาลได้เกิดขึ้นโดยความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่ร่วมกันบริจาคโดยใช้เงินส่วนตัวของชาวบ้าน

โลกทัศน์ภาพอดีต การโยงเข้ากับงานพัฒนา : ดังที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วว่า ชุมชนบ้านเลือกเป็นชุมชนเก่าแก่ดั้งเดิมที่มีประวัติการตั้งเป็นชุมชนมานาน ผู้เฒ่าผู้แก่หรือผู้นำในชุมชนบ้านเลือกหลายคน เล่าให้ฟังว่า การไปมาหาสู่กันในสมัยก่อนไม่มีทางรถที่สะดวกสบายมีแต่ทางเกวียนและทางน้ำ ซึ่งการติดต่อไปมาหาสู่กันทางน้ำนั้นก็นับว่าสะดวกสบายมาก นอกจากนี้เมื่อมองออกไปดูพื้นที่รอบๆ ชุมชน จะเห็นว่าเป็นพื้นที่ราบกว้างลักษณะเป็นท้องทุ่ง แต่ละท้องทุ่งมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป เช่น ทุ่งหนองเตียว ทุ่งลาด ฯลฯ ดังนั้นชาวนาที่นี่จะคุ้นเคยกับคำเรียกขานกลุ่มตนว่า เป็นชาวทุ่ง มากกว่าชาวนา และพวกเขามักจะแทนตัวพวกเขาว่าเป็นคนทุ่งโน้นทุ่งนี้มากกว่าเป็นคนบ้านโน้นหรือบ้านนี้ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายได้ดีกว่าการเรียกชื่อหมู่บ้าน

จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนในเบื้องต้น หลายครั้งจากการสนทนาพูดคุยระหว่างผู้นำชุมชนในตำบลบ้านเลือก ผู้เขียนจับประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนที่ชาวชุมชนบ้านเลือก โยงเข้ากับโลกทัศน์ภาพอดีตได้ในหลายๆ เรื่อง เป็นต้นว่า การฟื้นฟูประเพณีลาวเวียงที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันสงกรานต์ การจัดประกวดรถบุปผชาติที่ประดิษฐ์ประดิษฐ์อย่างสวยงามด้วยศิลปะการพับใบตองสำหรับประดับตกแต่งรถ ซึ่งชุมชนบ้านหนองเต่าดำ ตำบลบ้านเลือกเป็นชุมชนที่ชนะเลิศการประกวดรถบุปผชาติและได้รับรางวัลสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อันเป็นรางวัลที่ชาวชุมชนภาคภูมิใจ หรือการร่วมกันพัฒนาขุดลอกคลองวัดโพธิ์ ซึ่งเป็นคลองดั้งเดิมที่อยู่กับชุมชน เป็นคลองหลักที่ใช้สัญจรไปมาระหว่างคลองวัดโพธิ์-ดำเนินสะดวกตั้งแต่อดีต ภาพประทับใจความทรงจำในอดีตที่เคยเห็นคลองวัดโพธิ์เป็นคลองกว้างใหญ่ น้ำใส อุดมสมบูรณ์ด้วยปลาหลากชนิด เปรียบเสมือนเป็นสายเลือดหล่อเลี้ยงในการทำมาหากินของคนในชุมชน แต่เมื่อประมาณ 3-4 ปี ให้หลัง ชาวชุมชนเห็นว่าคลองวัดโพธิ์เริ่มคับแคบตื้นเขิน ลงอาบไม่ได้ จึงได้มีการนำเรื่องการขุดลอกคลองไปหารือประชุมกันภายในชุมชน เป็นการหารือในรูปแบบการมีสภาชุมชน หมายถึงการสร้างเวทีร่วม รวมความคิดเห็นที่มาจากผู้เฒ่าหลายฝ่ายภายในชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมของคนภายในชุมชนในการแก้ไขปัญหาชุมชน และจากการร่วมกันคิด ร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนในอนาคต ได้ทำให้เป็นที่มาของแนวความคิดการขุดลอกคลองใหม่ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวได้กลายเป็นมติที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นการขุดลอกคลองวัดโพธิ์จึงสามารถดำเนินไปด้วยความสำเร็จอันงดงาม ซึ่งเป็นผลผลิตแห่งความสามัคคีร่วมกันภายในชุมชน

ความภูมิใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิต (โค-ประกวดรถบุปผชาติ) วิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านเลือก นอกจากการดำรงชีพด้วยการทำสวนเป็นอาชีพหลักแล้ว อีกอาชีพหนึ่งที่กล่าวได้ว่าเป็นอาชีพหลักเมื่อเราเข้าไปในชุมชนแล้ว จะสามารถเห็นชาวชุมชนเกือบทุกหลังคาเรือนมีอาชีพเลี้ยงโคนม ซึ่งชาวบ้านที่นี้บอกว่า...

“ชุมชนบ้านเลื่อมมีการเลี้ยงโคนมมานานกว่า 32 ปีมาแล้ว น้ำนมวัวที่เป็นผลิตภัณฑ์นมหนองโพราชบุรี ในพระบรมราชูปถัมภ์ก็ได้จากน้ำนมวัวของชุมชนนี้เช่นเดียวกัน”

จากเดิมชาวชุมชนบ้านเลื่อมจะเป็นเพียงกลุ่มเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์พื้นเมืองสำหรับไว้ใช้งานในการทำนา โดยหลักฐานที่ปรากฏว่าชุมชนแห่งนี้มีการเลี้ยงโคมานานก็คือ การมีประเพณีวัวลาน³ ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา นอกจากนี้เสียงเล่าลือจากท้องทุ่งโน้นสู่ท้องทุ่งนี้ที่มักจะกล่าวขวัญถึงคนชุมชนบ้านเลื่อม บ้านหุบมะกล่ำ ม.7 อยู่เสมอ คือ คนชุมชนนี้เป็นผู้มีความเก่ง ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพเลี้ยงโค การจับโค การปรนนิบัติไม่ให้วัวตื่น ตลอดจนการดูแลลักษณะโคที่ดีได้ ซึ่งเป็นวิชาชีพที่ถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาสู่ลูกหลานจนถึงปัจจุบัน ด้วยความเก่งของการดูแลลักษณะโคจึงทำให้โคที่ชุมชนบ้านเลื่อมมีแต่ตัวสวยงาม ถูกต้องตามตำราลักษณะโคที่ดี ซึ่งเรื่องความเก่งของการดูแลโคดังกล่าวได้นำมาสู่ความภาคภูมิใจของคนชุมชนแห่งนี้ นั่นคือ โคที่นี่ได้มีโอกาสรับใช้เบื้องพระยุคลบาท เป็นพระโคในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีอันศักดิ์สิทธิ์พิธีหนึ่งของเราชาวไทย ชาวบ้านหลายคนจากชุมชนนี้ ได้มีโอกาสเข้าไปถวายงานเลี้ยงพระโคในสำนักพระราชวัง เช่น นายไช จันทร์ภักดิ์, นายเสงี่ยม เบญจชาติ, นายสวัสดิ์ เบญจชาติ, นายสนิท รอดผล, นายศิริ รอดผลและนายฟ้า สิงห์ผงาด เช่นเดียวกับพระโคที่มีโอกาสได้เข้าไปถวายงานในพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เช่น พระโคแก้ว-พระโคขวัญ, พระโคโพธิ์เงิน-พระโคโพธิ์ทอง, พระโคขวัญตา-พระโคขวัญใจ เป็นต้น

วัดพระศรีอารีย์ : ศาสนากับการพัฒนา

หากจะกล่าว่วิถีชีวิตของคนในชุมชนชนบทของแผ่นดินไทย ตั้งแต่เกิดจนตายได้ผูกพันกับวัดในพระพุทธศาสนามาเนิ่นนาน นานตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมาที่พระพุทธศาสนาได้ถูกประดิษฐานลงในหมู่บ้านโดยอำนาจจากศูนย์กลาง ที่นำพระพุทธศาสนาเข้ามาแทนที่ความเชื่อดั้งเดิมของชุมชนท้องถิ่น เช่นเดียวกับกับชุมชนบ้านเลื่อมที่ดำเนินชีวิตโดยมีพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยว สิ่งเกื้อกูลต่อการใช้ชีวิตทั้งในโลกนี้และให้ส่งผลต่อไปในโลกหน้าตามความเชื่อของบุญ-กรรมที่สั่งสมขึ้นโดยการกระทำ นอกจากการผูกพันกับพระพุทธศาสนาโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนแล้ว วัดยังเป็นสถานที่ขัดเกลา อบรมสั่งสอนหรือให้การศึกษาแก่สมาชิกภายในชุมชนมานานพร้อมๆ กับพัฒนาการการเกิดเป็นชุมชนท้องถิ่น ดังกรณีวัดพระศรีอารีย์ในชุมชนบ้านเลื่อมที่ได้ประดิษฐานอยู่ในชุมชนแห่งนี้...

จากการบอกเล่าถึงวัดพระศรีอารีย์โดยสมาชิกในชุมชนหลายท่าน กล่าวถึงวัดพระศรีอารีย์ว่า เดิมทีวัดแห่งนี้มีชื่อเดิมว่า “วัดสระอาน” ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2500 ได้มีการเปลี่ยนชื่อวัดจากวัดสระอานเป็นวัดพระศรีอารีย์ ตามชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานอยู่คู่กับวัดนี้มานาน วัดพระศรีอารีย์เป็นวัดที่มีชื่อเสียงในเรื่องของการเป็นสถานที่จัดฝึกอบรม จัดประชุมหรือให้ความรู้แก่สมาชิกทั้งในและนอกชุมชนและจากหลายหน่วยงาน โดยความเป็นมาของการจัดหลักสูตรอบรมที่เน้นการอบรมแบบสอดแทรกแนวคิดคุณธรรมจริยธรรมเข้าบรรจุในเนื้อหาของหลักสูตรการอบรม ซึ่งเมื่อประมาณปี พ.ศ.2523 ได้เริ่มการจัดอบรมครั้งแรกขึ้น โดยพระครูศิริ พัฒนกิจ(หลวงพ่อชิน) เจ้าอาวาสวัดในสมัยนั้น ท่านได้มีแนวคิดสนับสนุนการจัดอบรมด้านการศึกษา โดยท่านได้สนับสนุนให้สำนักงานการ

³ ประเพณีวัวลาน เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นมาจากการทำงานในนาของชาวนา ในช่วงฤดูนวดข้าวในแต่ละปี โดยใช้วิธีนำวัวมาผูกเป็นราวประมาณ 12 ตัว แล้วไล่วัวให้เดินเป็นวงกลมโดยใช้แรงวัวในการนวดข้าว

ต่อมาได้มีพระครูวิทิต พัฒนโสภณ ซึ่งเป็นพระภิกษุที่เป็นคนพื้นเพท้องถิ่นบ้านพระศรีอารยนี้ ท่านได้ถูกยกฐานะเป็นเจ้าอาวาสแทนและได้สานต่อเจตนารมณ์ของเจ้าอาวาสคนก่อน และด้วยความที่ พระครูวิทิตได้สนใจในด้านการพัฒนาชุมชนเป็นทุนเดิม ท่านมีจิตใจที่อยากจะพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อยู่กันด้วยความรัก ความสามัคคี ดังนั้นพระครูวิทิตจึงได้พยายามที่จะดึงผู้คนทั้งหลายให้เข้ามาวัด ใช้วัดเป็นสถานที่บ่มเพาะความรักความสามัคคีขึ้นภายในชุมชน ให้เหมือนกับที่ครั้งหนึ่งในอดีตที่ชุมชนเคยใช้วัดเป็นสถานที่สำคัญของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่ทำให้วัดเป็นศูนย์รวมใจศูนย์รวมของความสามัคคีของคนในชุมชนทั้งสิ้น

พระครูวิทิต พัฒนโสภณ ได้ใช้การอบรม การให้ความรู้มาเป็นตัวดึงให้ผู้คนทุกเพศทุกวัยเข้ามาในวัด ท่านเป็นพระที่มีเมตตา มองการณ์ไกลและเป็นผู้มีพรสวรรค์ในเรื่องของวาทศิลป์ ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านสามารถเข้ากับชาวบ้านได้ดี การเชิญชวนสนับสนุนชาวบ้านผู้สูงอายุจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุตำบลบ้านเลือกโดยดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้สูงอายุและสมาชิกในชุมชน ตลอดจนการมีโครงการสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาให้พระที่วัดพระศรีอารยนี้ไปศึกษาเล่าเรียนในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการมาช่วยภารกิจการจัดฝึกอบรม การเป็นวิทยากรในการจัดอบรมในแต่ละครั้ง เป็นต้น ดังตัวอย่างกรณีบทสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในชุมชนท่านหนึ่งที่ได้แสดงทัศนะต่อพระครูวิทิต พัฒนโสภณ ดังนี้

“...วัดพระศรีอารยนี้เป็นวัดใหญ่ ที่มีเจ้าอาวาสที่เป็นพระเก่ง เป็นพระนักพัฒนา มีลูกศิษย์มากมายที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแล้วบริจาคสมทบทุนสนับสนุนกิจกรรมภายในวัดไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนการสร้างถาวรวัตถุหรือกิจกรรมผู้สูงอายุในตำบลบ้านเลือกและกิจกรรมในจังหวัดราชบุรี นอกจากนี้ท่านเจ้าอาวาสยังช่วยสนับสนุนเด็กนักเรียนในการอยู่ค่ายพักแรม ท่านสนับสนุนเรื่องเงิน ซึ่งการสนับสนุนในหลายๆ กิจกรรมของท่านได้ทำให้สังคมตำบลบ้านเลือกเป็นสังคมที่ใกล้ชิดสนิทสนม สามัคคีกันมากขึ้น เห็นหน้ากันบ่อยขึ้น ยิ้มแย้มแจ่มใสให้กันมากขึ้น ซึ่งทำให้คนแก่ผู้สูงอายุมีสุขภาพกายและสุขภาพใจที่ดี ...”

จากบทแสดงทัศนะดังกล่าว ได้ทำให้เราสามารถมองเห็นการสนับสนุนกิจกรรมหลายกิจกรรมซึ่งนอกจากการสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มผู้สูงอายุแล้ว พระครูวิทิตยังได้สนับสนุนกลุ่มชาวบ้านในการจัดอบรมการทำแผนแม่บทชุมชนเพื่อนำไปสู่แผนการพัฒนาระดับชุมชนหรือในกลุ่มเด็กภายในชุมชนท่านได้สนับสนุนโดยการจัดฝึกอบรม เข้าค่ายพักแรม เพื่อให้เด็กในท้องถิ่นสามารถเป็นมัคคุเทศก์น้อย คอยให้คำแนะนำ ให้ความรู้หรือเล่าประวัติของวัดหรือของชุมชนให้แก่ญาติโยมจากต่างถิ่นที่มาพร้อมทำบุญในวัดด้วย

นอกจากการจัดหลักสูตรฝึกอบรมแล้ว พระครูวิทิตยังได้จัดกิจกรรม “พื้นฟูอาหารพื้นถิ่น” ที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ เป็นเทศกาลกินฟรี เทียวฟรี โดยท่านได้ใช้เป็นกุศโลบายการดึงคนภายในชุมชนให้เข้ามาในวัด มาทำบุญร่วมกัน มากินข้าวร่วมกัน โดยโครงการนี้เกิดขึ้นจากที่ท่านเห็นว่าในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ผู้คนในชุมชนจะออกไปจากชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว จนลืมนึกถึงสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชนของตน

กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่พระครูวิทิต พัฒนาโสภณได้ สนับสนุน โดยเมื่อต้นปี 2544 ท่านได้นำพาสมาชิกในชุมชนไปทำงานที่กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ของพระ อาจารย์สุบิน ปณีโต จ.ตราด และการไปศึกษาดูงานที่เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน มูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่าง ยั่งยืนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ของโรงพยาบาลอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น การไปศึกษาดูงานได้ทำให้ ชาวบ้านมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นและได้นำสิ่งดีๆ ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปฏิบัติโดยการจัดตั้งกลุ่มออม ทรัพย์ขึ้นมา เพื่อวัตถุประสงค์ในการรวมคน รวมกลุ่ม การใช้เงินมาเป็นเครื่องมือในการทำกิจกรรม ร่วมกัน โดยในระยะแรกมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 507 คน และให้ออมอย่างน้อย 20 บาทต่อเดือนแต่ไม่เกิน 200 บาทต่อเดือน ในปีแรก(พ.ศ.2544) สามารถออมได้ประมาณสองหมื่นกว่าบาท ปัจจุบันมีเงินออม ประมาณสามล้านบาท และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นกว่า 723 คน ซึ่งสมาชิกระยะแรกได้เริ่มที่หมู่ 9 และขยาย ต่อไปให้ครอบคลุมทั่วทั้งตำบลและจะขยายเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัดต่อไป

กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีวัดพระศรีอารีย์เป็นต้นแบบนี้ ปัจจุบันสามารถขยายได้จำนวนถึง 37 หมู่บ้านในจังหวัดราชบุรีและขณะนี้ได้ขยายไปสู่จังหวัดอื่นๆ ด้วย เช่น นครปฐม สมุทรสงคราม เป็นต้น

ศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยี วัดพระศรีอารีย์ได้รับเลือกให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เทคโนโลยีชุมชน ระดับจังหวัด ในสมัยนายสรอรรถ กลิ่นประทุมเป็นรัฐมนตรีกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ขณะนั้นมี นโยบายการคัดเลือกพื้นที่นำร่องให้เป็นศูนย์เทคโนโลยีชุมชน ซึ่งวัดพระศรีอารีย์เป็นหนึ่งในหลายพื้นที่ ทั่วประเทศที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีชุมชน โดยมีเหตุผลในเรื่องของความ พร้อมความเหมาะสมทั้งเรื่องของสถานที่และสมาชิกที่หลากหลายที่จะมาใช้บริการได้ และจากการ สอบถามถึงการจัดสรรเวลาในการอบรม การสอนเทคโนโลยีให้แก่ชุมชนนั้น ทำให้ทราบว่าได้มีการ จัดสรรเวลาเป็น 2 ช่วงใหญ่ๆ คือ ในวันปกติ ให้นักเรียนในชุมชนมาเรียนและในวันหยุดให้คนนอกชุมชน มาเรียนได้ ส่วนในเรื่องของหลักสูตรการสอนจะเน้นการสอนคอมพิวเตอร์ทั้งในระดับพื้นฐานและสามารถ ใช้งานได้ ตลอดจนหลักสูตรการซ่อมแซมเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อการใช้งานได้ โดยวิทยากรหรือครูที่สอนในแต่ ละหลักสูตร ท่านพระครูวิทิตได้ส่งพระภิกษุที่มีความสนใจด้านเทคโนโลยีไปเรียนยังสถาบันการศึกษา ต่างๆ แล้วให้นำความรู้ที่กลับมาสอนและขยายผลในระดับชุมชนต่อไป

3. ความเป็นมาและกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลบ้านเลือก

จุดเริ่มต้นของการทำแผนแม่บทชุมชนตำบลบ้านเลือก เกิดขึ้นเมื่อเจ้าหน้าที่กรมพัฒนาชุมชนใน พื้นที่ได้นำพาสมาชิกในชุมชนบ้านเลือกไปอบรมการทำแผนแม่บทชุมชนโดยใช้สถานที่ที่วัดพระศรี อารีย์ เป็นสถานที่อบรมและการได้แรงสนับสนุนจากเจ้าอาวาสพระครูวิทิต พัฒนาโสภณ พระนักพัฒนาที่ มุ่งเน้นการดำเนิน สนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาให้กับชุมชนมาตลอดระยะเวลาอันยาวนาน

เมื่อการอบรมสิ้นสุดลงได้มีตัวแทนชุมชนตำบลบ้านเลือก จำนวน 8 คน ที่ไปอบรมการทำแผน แม่บทชุมชนและเมื่อกลับมาจากการอบรม ทุกคนต่างเห็นเป็นเสียงเดียวกันว่า

“...แผนแม่บทชุมชนน่าจะสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาให้กับชุมชนได้ ไม่ว่าจะเป็นปัญหา ความยากจนหรือปัญหาการขาดความสามัคคีภายในชุมชน...”

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าตัวแทนชุมชนบ้านเลือกที่ผ่านการอบรมจะเห็นพ้องในเรื่องเดียวกัน แต่เมื่อกลับมายังชุมชน กลับพบข้อจำกัดในการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชนว่าควรจะเริ่มต้นอย่างไร หลายคนได้นำปัญหาข้อจำกัดดังกล่าวไปบอกเล่าให้ครูวิฑูรย์ ศรีเกษม ซึ่งเป็นครูที่อยู่ในชุมชน ที่ชาวบ้านให้ความเคารพและมีความเห็นว่าครูเป็นผู้ที่มีใจรักการพัฒนาท้องถิ่นเป็นทุนเดิม ดังนั้นการไปปรึกษาเรื่องการวางแผนแม่บทชุมชน จึงได้รับการตอบรับจากครูวิฑูรย์และพร้อมให้ความช่วยเหลือในการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชน

การดำเนินการในระยะแรกได้มีการประสานกับศูนย์ตำบลบ้านฆ้อง ด้วยเห็นว่าตำบลบ้านฆ้องมีจุดแข็งในเรื่องการรวมกลุ่ม ซึ่งขณะนั้นมีนายทองสุข ลาลาด เป็นผู้ประสานงานตำบลบ้านฆ้อง การพบปะพูดคุยหรือการทำแผนแม่บทชุมชนระหว่างตำบลบ้านเลือกและตำบลบ้านฆ้องจึงมีขึ้น โดยเห็นว่าการขยายเรื่องแผนแม่บทชุมชนสู่ตำบลใกล้เคียงน่าจะเป็นเรื่องดี โดยการถือคติการทำงานว่า “หลายหัวดีกว่าหัวเดียว” ตั้งแต่นั้นมาแนวคิดดังกล่าวจึงได้กลายมาเป็น การเชื่อม เกาะเกี่ยวเป็นเครือข่ายการทำแผนแม่บทชุมชนขึ้นมาใน 9 ตำบลและ 1 เทศบาลใกล้เคียง ดังนี้ ตำบลบ้านเลือก ตำบลบ้านฆ้อง ตำบลบ้านสิงห์ ตำบลดอนทราย ตำบลเจ็ดเสมียน ตำบลหนองโพธิ์ ตำบลดอนกระเบื้อง อ.บ้านโป่ง ตำบลดอนกระเบื้องอำเภอโพธาราม ตำบลคลองตากุดและเทศบาลโพธาราม

การเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายจัดทำแผนแม่บทชุมชนระดับตำบล 10 พื้นที่ ได้ทำให้เกิดการพบปะ ปรึกษา ประชุมระหว่างตำบลขึ้นอย่างสม่ำเสมอ โดยข้อตกลงในการประชุมระยะแรกได้กำหนดให้แต่ละตำบลไปดำเนินการคัดเลือกคณะกรรมการประจำหมู่บ้านละ 5 คนและคณะกรรมการระดับตำบลละไม่เกิน 20 คนขึ้นมา เมื่อได้คณะกรรมการแล้ว คณะกรรมการแต่ละตำบลได้ดำเนินการประชุมหรือขั้นตอนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน การสำรวจข้อมูลชุมชนร่วมกันว่าควรมีขั้นตอนอย่างไร ซึ่งสามารถสรุปสาระได้ 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การดำเนินการจัดทำบัญชีครัวเรือนภายในชุมชน โดยได้ประสานกับ การศึกษา นอกโรงเรียน(กศน.) ในพื้นที่มาให้การอบรม การช่วยเหลือเรื่องรายละเอียดการทำบัญชีครัวเรือน และได้ผลิตบัญชีครัวเรือน จำนวน 3,000 กว่าเล่มแจกจ่ายสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งทำให้สามารถทราบภาพรวมของชุมชน ทิศทางสังคมที่ชุมชนมีตลอดจนปัญหาต่างๆ ภายในชุมชน ซึ่งปัญหาที่พบเป็นอันดับหนึ่งของชุมชน คือ ปัญหาหนี้สินและปัญหาการขาดความสามัคคีภายในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 เป็นขั้นตอนของการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน ความเป็นมา ภูมิหลัง ศักยภาพ ประสพการณ์การพัฒนาของชุมชน ซึ่งการสำรวจในขั้นตอนนี้ชุมชนบ้านเลือกได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานการเกษตรและสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.)

จากการดำเนินการจัดทำตามขั้นตอนแผนแม่บทชุมชนทั้งสองขั้นตอน ได้ทำให้ชุมชนได้มองเห็น **“ศักยภาพและทุนทางสังคม”** ในชุมชนของตนและเกิดความภาคภูมิใจ หวังเห็น อยากรักษาให้คงอยู่คู่กับชุมชนของตนชั่วลูกชั่วหลาน ไม่ว่าจะเป็นทุนด้านวัฒนธรรม การมองเห็นวัฒนธรรมที่หลากหลาย เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มเข้ามาอาศัย ณ บริเวณแห่งนี้ คือ มอญ ลาว จีน แต่ชาติพันธุ์เหล่านี้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข อยู่อย่างพึ่งพาอาศัยช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดมา ทุนด้านอาชีพ การมีอาชีพที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ อาชีพการเกษตรเป็นหลัก เช่น ทำนา ทำสวน ทอผ้า เลี้ยงโค ซึ่งเป็นอาชีพที่ได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ หรือในด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนแห่งนี้มี

ทัศนคติความคิดความเชื่อในกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน หลายครั้งที่ผู้เขียนได้มีโอกาสสอบถาม สัมภาษณ์ทั้งผู้นำชุมชนและสมาชิกว่า มีความคิดเห็นอย่างไรในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน ผู้เขียนมักจะได้รับคำตอบที่คล้ายๆ กัน เช่น

“...การจัดทำแผนชุมชนนำมาซึ่งการรวมตัวของคนในชุมชน เราไม่สามารถพัฒนาชุมชนของเราได้หากปราศจากซึ่งการรวมกลุ่ม และหากไม่มีการรวมกลุ่มที่ต่อเนื่องเราก็จะไม่สามารถดำเนินการพัฒนาใดๆ ได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน...”

“...กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นกระบวนการที่ทำให้เรามีการลงไปหาข้อมูลชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วม จะทำให้เรารู้ข้อมูลที่แท้จริงจะได้นำข้อมูลนั้นมาวิเคราะห์หามีปัญหาขัดสนอะไรหรือไม่ วิธีนี้จะทำให้เราสามารถรู้แนวทางการทำงานของเรา อีกทั้งคนอื่นสามารถรู้ว่าชุมชนของเรามีดีอะไรบ้าง แล้วคิดว่าเมื่อความดีชุมชนออกสู่ภายนอกการสนับสนุนการทำงานจากหน่วยงานต่างๆ ก็จะเริ่มมาลงที่ชุมชนของพวกเรา...”

และในอีกทัศนะหนึ่งที่แกนนำชุมชนมองเห็นว่า กระบวนการทำแผนชุมชนเป็นเรื่องที่ดี ถ้ามีการทำอย่างจริงจังและช่วยเหลือกันในหลายๆ ฝ่าย แต่สำหรับในชุมชนบ้านเล็อกยังพบข้อจำกัดอยู่ว่า ถึงแม้จะมีการทำแผนชุมชนแล้ว แต่ยังพบความล่าช้าในการนำแผนลงมาสู่การปฏิบัติในชุมชน ซึ่งยังเป็นข้อก้ำกัที่ซึ่งไม่สามารถหาคำตอบได้ ดังทัศนะผู้นำชุมชนท่านหนึ่ง

“...ในเรื่องของแผนชุมชนพวกเราทำมาตั้งแต่ต้นปี 49 เป็นการทำแผนในระดับตำบล 6 ตำบลของอำเภอโพธาราม มีการแต่งตั้งเป็นคำสั่งคณะทำงานแผนชุมชนจากเทศบาล ซึ่งคำสั่งก็เป็นเพียงคำสั่งส่วนในเรื่องการปฏิบัติยังไม่เห็นความชัดเจนของการทำงานร่วมกัน และถึงแม้ว่าชุมชนของเราจะทำและส่งเรื่องแผนชุมชนไปแล้ว แต่จนถึงบัดนี้ยังไม่เห็นแผนลงสู่ชุมชนในเชิงของการปฏิบัติ ไม่รู้ว่าปัญหาเกิดขึ้นที่การบริหารจัดการหรือไม่ เคยได้ยินมาว่าบางตำบลได้งบประมาณสนับสนุนการจัดทำไปแล้ว แต่ชุมชนของพวกเรายังไม่ได้รับงบเสียที เห็นว่างบเคยลงที่ไหนก็ไปลงที่ตำบลเดิมหมด ซึ่งพวกเราเห็นว่าควรมีการชี้แจงที่ชัดเจนเพื่อความเข้าใจร่วมกัน เพราะการไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจนก็ทำให้เรารู้สึกว่าไม่รู้จะทำแผนชุมชนร่วมกันต่อไปทำไม...”

นั่นเป็นตัวอย่างบทสะท้อนในทัศนะที่มีต่อการทำแผนชุมชน ทั้งในส่วนที่เป็นคำกล่าวที่ฟังพอใจ มีความเชื่อมั่นของการรวมกลุ่มภายในชุมชนโดยมีแผนแม่บทเป็นตัวเกาะเกี่ยวให้คนในชุมชนมาทำงานร่วมกัน เพราะการทำแผนแม่บทชุมชนนำมาซึ่งการพบปะ พูดคุยประชุมและวางแผนร่วมกันเพื่อ

อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ได้ต่อยอดถึงการดึงคนที่มีความสนใจอาสา การเข้ามาทำงานให้ชุมชนด้วยความสมัครใจ เพราะถึงแม้จะเริ่มจากคนกลุ่มน้อย แต่คนเหล่านี้สามารถปฏิบัติงานที่เกิดจากพื้นฐานของความเสียสละ ความเข้าใจร่วมกันได้ อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานการจัดทำแผนแม่บทชุมชนที่ผ่านมาได้ทำให้เห็นข้อจำกัดของการบริหารจัดการ การเกิดกลุ่มที่ยังไม่ประสบผลหรือการขยายกลุ่มไม่ได้เท่าที่ควร ทั้งนี้สาเหตุของข้อจำกัดหรือความสำเร็จของการเกิดกลุ่ม อาจเกิดจาก ชาวชุมชนบางส่วนยังไม่กล้าที่จะนำเสนอให้หน่วยงานภายนอกได้รับทราบตัวตนของชุมชนที่แท้จริงหรือในเรื่องของความไม่สามารถประสานเชื่อมต่อ เรียนรู้ สนับสนุนกันได้ ซึ่งสาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะว่ายังขาดการทำความเข้าใจที่ชัดเจนร่วมกันทั้งภายในชุมชนและระหว่างหน่วยงานที่สนับสนุน หรือการไม่เข้าใจรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลเท่าที่ควรว่าเมื่อทำมาแล้วจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างไร เป็นต้น ซึ่งปัญหาทั้งหมดทั้งหมดต้องอาศัยระยะเวลา การทำความเข้าใจที่ชัดเจนและการนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตาม กระบวนการดำเนินการจัดทำแผนแม่บทชุมชนตำบลบ้านเลือกอาจกล่าวได้ว่าเป็นบันไดขั้นหนึ่งของการสร้างการยอมรับร่วมกันภายในชุมชน เนื่องจากเป็นกระบวนการหนึ่งที่ค้นหาความมีตัวตนขององค์กรชุมชนภายในตำบลของตน ตำบลของตนมีสิ่งดี ๆ อะไรบ้าง ทั้งนี้ได้มีเป้าหมายหลักสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

- 1) ต้องการให้เกิดความสามัคคีในชุมชน เกิดการรวมกลุ่ม
- 2) แก้ไขปัญหาความยากจน ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีงานทำ มีอาชีพเสริม
- 3) การถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมชุมชน เช่น การจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชนโดยใช้วัดในชุมชนเป็นสถานที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เด็กภายในชุมชน ซึ่งวิทยากรผู้รู้เหล่านั้น คือ พระและผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน โดยภูมิปัญญาที่นำมาถ่ายทอด เช่น การสานกระบุง ตะกร้า การทำเครื่องมือจับสัตว์น้ำ การทำของเล่นแบบโบราณ การสานปลาตะเพียน เป็นต้น
- 4) การอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น การอนุรักษ์ลำตาคอต ไม่ให้มีการทิ้งน้ำเสียลงชุมชน โดยการบำบัดน้ำเสียในชุมชน การผลิตแก๊สหุงต้ม การผลิตปุ๋ยหมักจากมูลโค เป็นต้น

สำหรับความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดเก็บข้อมูลในระดับชุมชน จากที่ได้มีการคุยหารือภายในชุมชน ทุกคนต่างสรุปพร้อมกันว่า การจัดเก็บข้อมูลสามารถทำให้เกิดประโยชน์หลายประการต่อชุมชน ดังนี้

- 1) เพื่อให้ทราบว่าแต่ละกลุ่มกิจกรรมยังมีการดำเนินงานอยู่หรือไม่ มีคณะกรรมการปฏิบัติงานจริงไหม มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับอะไร
- 2) นำเสนอข้อมูลสู่สาธารณชนภายนอก และเป็นการเปิดโลกทัศน์ การแลกเปลี่ยนเพื่อการปรับปรุงองค์กรชุมชนของกลุ่มตน
- 3) เห็นต้นทุนที่ชุมชนมี เช่น คน ทรัพยากร และสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีทิศทาง
- 4) เกิดการทบทวนตนเอง ทบทวนกลุ่มองค์กร เกิดความเข้าใจกับสิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ ทำให้เกิดการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนร่วมกันอย่างเป็นขบวนการและเห็นช่องทางการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น
- 5) เกิดเป้าหมายการปักธงความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนา มีเป้าหมายที่ชัดเจน

ผลผลิตจากแผนชุมชน

1.กองทุนข้าว

กองทุนข้าวเป็นกองทุนที่เกิดมาจากการทำแผนชุมชนในระดับชุมชน ซึ่งเป็นการมองเห็นปัญหา ร่วมกันว่า คนในชุมชนต้องซื้อข้าวกินในราคาที่แพง ซึ่งในอดีตปัญหาการซื้อข้าวกินยังไม่ได้มีความรุนแรงเพราะในสมัยนั้นชาวบ้านทำนาปลูกข้าวไว้กินเอง ต่อมาสังคมชานาในชนบทเริ่มเปลี่ยนไป ท้องทุ่งหลายท้องทุ่งเริ่มกลายเป็นเมืองหรือเป็นเขตรองรับอุตสาหกรรม พร้อมไปกับการผุดขึ้นของโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นในชุมชน ในขณะที่ถนนตัดใหม่ได้ทำให้ที่ดินทำนาโดยเฉพาะที่ดินที่เลียบไปตามสองฟากถนนเพชรเกษมได้ถูกขายให้แก่พวกพ่อค้าหรือนายทุน และเมื่อที่ดินถูกขายพร้อมกับการเข้ามาของโรงงานอุตสาหกรรม อาชีพของชาวชุมชนที่เคยทำนาก็เปลี่ยนไปเป็นอาชีพลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรม ดังนั้นปัญหาการซื้อข้าวกินในราคาที่แพงจึงเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ชุมชนบ้านเลือกต้องการแก้ไขปัญหาร่วมกัน

การเกิดขึ้นของกองทุนข้าวในชุมชนบ้านหุบมะกล้าเมื่อปลายปี 2549 มีเงินทุนในระยะเริ่มต้นจากกองทุนแม่⁴ จำนวน 8,000 บาทและได้รับการสนับสนุนโดยการให้ยืมจากครูวิฑูรย์ ศรีเกษม จำนวน 37,000 บาท เป็นเงินสำหรับตั้งต้นในการจัดตั้งกองทุนข้าว ซึ่งระยะแรกมีสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มครั้งแรก 15 คน สำหรับขั้นตอนการดำเนินการในระยะแรกได้มีการตั้งคณะกรรมการกองทุนขึ้นมาโดยอาสาสมัครจำนวน 15 คนเป็นกรรมการ และเมื่อได้มีการแต่งตั้งเรียบร้อยแล้วคณะกรรมการได้มีการสำรวจความต้องการของชุมชน ประกอบกับการดูบัญชีครัวเรือนพร้อมๆ กับการประชาสัมพันธ์กองทุนข้าวในชุมชนควบคู่กันไป ในขณะที่แกนนำชุมชนบางส่วนได้ไปหารือกับเจ้าของโรงสี ซึ่งอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวที่เป็นเพื่อนกัน โดยสาระการหารือ ชุมชนได้เสนอขอซื้อข้าวโดยตรงกับทางโรงสีโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งทางเจ้าของโรงสีตกลงและยอมขายข้าวพันธุ์ที่ชาวบ้านต้องการ เช่น เหลืองประทิว หอมมะลิและ

⁴ กองทุนแม่ของแผ่นดิน เป็นกองทุนที่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่พระองค์ทรงสนับสนุนเงินด้านการบริหารจัดการ สำหรับหมู่บ้านที่มีความพร้อม จำนวน 8,000 บาทต่อหนึ่งกองทุน ซึ่งตำบลบ้านเลือกได้รับการสนับสนุนจากกองทุนแม่จำนวน 7 หมู่บ้าน

ตารางเปรียบเทียบ
ราคาข้าวที่ซื้อโดยการจัดสรรของกองทุนข้าวและการซื้อข้าวจากตลาด

ชนิดข้าว	ราคาตลาด(บาท)	ราคากองทุนข้าว(บาท)
1.เหลืองประทิว	240	220
2. หอมมะลิ	315-320	300
3.เหลืองอ่อน	250	245

ในส่วนของกำไรที่ได้จากกองทุนข้าว คณะกรรมการได้มีการจัดสรรกำไรจากการขายข้าว ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 กำไรที่ได้จากกองทุนข้าว 50 เปอร์เซ็นต์จะแบ่งให้สมาชิกกองทุนข้าวเป็น สวัสดิการ ส่วนที่ 2 กำไรอีก 50 เปอร์เซ็นต์ จะจัดสรรให้ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งเป็นผู้สูงอายุที่ผ่านการ คัดเลือกจากคณะกรรมการโดยพิจารณาผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจน ขาดลูกหลานดูแลหรือไม่สามารถดูแล ตัวเองได้ เป็นต้น

การดำเนินงานกองทุนข้าวของบ้านหุบมะกล่ำในช่วงระยะแรก คณะกรรมการได้พบปัญหาหลาย ประการ เช่น สมาชิกบางคนรับข้าวจากกองทุนข้าวอ้างว่า ข้าวที่คณะกรรมการจัดหาให้เป็นข้าวที่หุงไม่ อร่อย ซึ่งเมื่อคณะกรรมการพบเจอกับสภาพปัญหาเช่นนี้ได้กลับมาตั้งคู้กัน หาวิธีแก้ไขปัญหาก็ เกิด ซึ่งได้ตกลงกันโดยการใช้วิธีไปอธิบายวิธีการหุงข้าวให้อร่อยและทดลองทำให้ดู เช่น การหุงข้าวมะลิ ต้องใส่น้ำเสมอตัวข้าว แต่ถ้าจะหุงข้าวเหลืองประทิวต้องใส่น้ำมากกว่าข้าวชนิดน้อย เป็นต้น ซึ่งวิธีการ แก้ไขปัญหาโดยใช้กลยุทธ์เคาะประตูบ้านที่เป็นสมาชิกรับข้าวเช่นนี้ ได้ทำให้การแก้ไขปัญหาหุงข้าวไม่ อร่อยสำเร็จได้ด้วยดี

เมื่อมีการถามถึงว่าแล้ววิธีการลงข้าวให้แต่ละบ้าน คณะกรรมการกองทุนข้าวใช้วิธีการอย่างไร ก็ ได้รับคำตอบว่า จะมีการแบ่งสมาชิกเป็นฝ่าย เช่น ฝ่ายบริหารจัดการ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายส่งข้าว ซึ่ง จะใช้วิธีการส่งข้าวให้สมาชิกทุกวันที 5 ของทุกเดือนและจะส่งข้าวในนามของพ่อแม่เพื่อเป็นหลักในการ ค้ำประกันให้แก่ลูกที่ออกเรือนใหม่ด้วย ซึ่งหลังจากดำเนินงานกองทุนข้าวได้ประมาณ 5 เดือน ได้มี เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนจาก พม.เขต 49 เข้ามาในหมู่บ้านและเมื่อทางพัฒนาชุมชนได้เห็นกิจกรรม กองทุนข้าวที่ชาวบ้านได้ทำร่วมกัน ทางพัฒนาชุมชนเขต 49 จึงได้ช่วยสนับสนุนกองทุนข้าวบ้านหุบ มะกล่ำ จำนวน 20,000 บาทเพื่อใช้ในการดำเนินงานกองทุนข้าว และในปัจจุบันจากการดำเนินการ กองทุนข้าวได้ทำให้ชาวบ้านเห็นถึงข้อดีของกิจกรรมนี้มากไม่ว่าจะเป็น การซื้อข้าวที่ได้อาถูก หุงอร่อย และที่สำคัญเงินที่ชาวบ้านซื้อข้าวกินจากกองทุนข้าวนี้มิได้สูญหายไปไหน คงยังหมุนเวียนในชุมชน และกลับคืนเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกและผู้สูงอายุในชุมชนของพวกเขาตนเอง

2. วัฒนธรรมกลองยาว

การรื้อฟื้นวัฒนธรรมกลองยาวของชุมชนบ้านเลือก หมู่ 7 ได้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง เมื่อได้มีการจัดทำแผนชุมชนและแผนชุมชนทำให้พบปัญหา ว่ากลุ่มวัฒนธรรมกลองยาวที่อยู่คู่กับชุมชนมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.2500 นั้นกำลังจะสูญหายไปเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดวัฒนธรรมกลองยาวในชุมชนเลย สมาชิกกลองยาวเริ่มกลายเป็นผู้สูงอายุ ไม่มีเรี่ยวแรงที่จะยกหรือตีกลองให้ได้ดังที่เคยเป็น ซึ่งการทำแผนชุมชนได้ทำให้เห็นปัญหาหลายปัญหาที่เกิดขึ้น และปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาการตีกลองยาวนี้ก็เช่นกัน ชาวชุมชนบ้านหุบมะกล่ำ ม.7 ได้มีแนวคิดที่จะอนุรักษ์และสืบสานประเพณี โดยใช้วิธีการประชาสัมพันธ์ในชุมชน/สถานศึกษาบอกเล่าเรื่องราวการอนุรักษ์ประเพณีการตีกลองยาว และจากการประชาสัมพันธ์ทำให้มีชาวบ้านและกลุ่มเยาวชนอาสาสมัครหลายคน มีการคัดเลือกประมาณ 12 คนก่อน ในขณะที่ชุมชนกำลังเริ่มดำเนินการฝึกหัดการตีกลองยาวภายในชุมชน

3. เยาวชนค่ายวัยใสกับการมอบทุนการศึกษา

นอกจากการให้ความสำคัญในด้านวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น การฟื้นฟูประเพณีกลองยาวแล้ว ทางชุมชนบ้านเลือก บ้านหนองเต่าดำยังได้เล็งเห็นความสำคัญของกลุ่มเด็ก โดยได้มีการจัดอบรมเข้าค่ายวัยใสขึ้นในชุมชน รับผิดชอบตั้งแต่อายุ 7-15 ปี เข้าเป็นสมาชิกค่ายวัยใส โดยเนื้อหาการอบรมได้เน้นการเห็นคุณค่า เห็นประวัติศาสตร์ชุมชนและการรณรงค์เรื่องยาเสพติด พร้อมๆ กับการมอบทุนการศึกษา ทุนละ 500 บาทให้แก่เด็กที่ยากจนเรียนดีหรือเด็กที่กตัญญูของชุมชนด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เด็กในการดำเนินตนเป็นคนดีของสังคมต่อไป

4. กระบวนการค้นหาความดี คนดี

ประมาณปลายปี 2549 ชุมชนบ้านเลือกพร้อมกับเทศบาลบ้านเลือกได้มีการทำสัญญาร่วมกัน ในเรื่องของการค้นหาความดี คนดีภายในชุมชน โดยได้มีมติร่วมกันว่าในแต่ละชุมชนหมู่บ้านต่างมีคนที่ยึดถือวิถีชีวิตส่วนตนมาทำงานส่วนรวม ซึ่งเห็นว่าเป็นบุคคลที่น่ายกย่องและเห็นควรให้กำลังใจผู้นำที่เสียสละเหล่านั้น ซึ่งนอกจากการค้นหาผู้นำที่เสียสละแล้ว ทางชุมชนและคณะกรรมการยังเห็นว่าควรจะมีการค้นหาบุคคลผู้นำยกย่องไปพร้อมๆ กันด้วย ซึ่งบุคคลผู้นำยกย่องอาจจะมีเรื่องน่ายกย่องหรือมีความเก่งที่แตกต่างกันไป เช่น เป็นผู้มีความเก่งในด้านการเผยแพร่ความรู้ เป็นคนเก่งด้านการพัฒนา การศาสนา การสาธารณสุข หรือด้านวัฒนธรรม เป็นต้น โดยในปี 2550 ได้มีกระบวนการคัดเลือกคนดีที่นำยกย่องไปแล้วและจะมีการดำเนินการโครงการนี้ไปอย่างต่อเนื่องเพราะเป็นโครงการที่ดีในเรื่องของการสนับสนุนคนทำงานเพื่อส่วนรวม

5. งานรับรองสถานภาพ

ถึงแม้งานรับรองสถานภาพในระดับตำบลบ้านเลือกเพิ่งเริ่มขึ้นอย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้เอง แต่จากการสำรวจพื้นที่และศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ทำให้ได้รับทราบว่า ในเรื่องของงานรับรองสถานภาพในระดับตำบลบ้านเลือกนั้น ได้มีการดำเนินการใช้วิธีสำรวจข้อมูลองค์กรทั้งในระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการทำร่วมกันทำไปพร้อมๆ กันในระดับตำบล มีการสำรวจข้อมูลองค์กรและได้มีการจัดเวทีใหญ่วิเคราะห์ข้อมูลองค์กร ซึ่งได้รับการสนับสนุนการจัดเวทีวิเคราะห์องค์กรจากทางเทศบาล และจากการจัดเวทีรับรองสถานภาพได้เกิดผลดี คือ ทำให้องค์กรชุมชนต่างๆ ที่อยู่ในแต่ละหมู่บ้านรู้จักตัวตนองค์กรของตนและได้มีการเชื่อมร้อยองค์กรที่เป็นประเภทเดียวกันให้เป็นองค์กรในระดับเครือข่าย

บทเรียนที่ได้ – การเปลี่ยนแปลงที่เกิด

จากการดำเนินกระบวนการการจัดทำแผนแม่บทชุมชนและการสำรวจข้อมูลชุมชนภายในตำบลบ้านเลือก ได้ทำให้ชาวชุมชนที่นี่ได้รับบทเรียนใหม่ๆ และเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายดังประมวลได้ดังนี้

- ด้วยสังคมทุนนิยมยุคใหม่ได้เป็นกำแพงกันให้ผู้คนภายในชุมชนต้องเห็นห่างกัน เห็นห่างเพราะการมีหน้าที่การงานบีบบังคับการผันตัวเองจากเกษตรกรไปเป็นลูกจ้างในโรงงาน ต่างคนต่างดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด และเมื่อชุมชนมีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนร่วมกัน ได้ทำให้ชาวชุมชนเริ่มหันหน้าเข้ามาพูดคุยกันมากขึ้น ใต้อาณาเขตกันมากขึ้น ให้ความร่วมมือในการทำงานร่วมกันมากขึ้นและเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่ม
- ชาวชุมชนเห็นคุณค่า รู้จักหวงแหนทรัพยากรในชุมชนมากขึ้น
- ชาวชุมชนเริ่มปรับเปลี่ยนตนเอง จากความเคยชินกับวัฒนธรรมทุนนิยมต่างชาติ เริ่มหันกลับมามองวัฒนธรรม ภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน นำสิ่งดีงามเหล่านั้นกลับมาปรับใช้กับยุคสมัย อยู่อย่างพอเพียง
- เกิดการรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มองค์กรที่หลากหลาย เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน กลุ่มเกษตร กลุ่มแม่บ้าน ซึ่งชาวชุมชนสามารถนำความหลากหลายเหล่านั้นมาเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบ้านเลือก เป็นการเชื่อมโยงการพัฒนาแบบบูรณาการที่เห็นเป็นรูปธรรม
- ชาวชุมชนเริ่มดำเนินวิถีชีวิต “เศรษฐกิจแบบพอเพียง” ใช้หลักทำเอง – ใช้เอง เหลือนำไปขาย อด รู่ไว้ในครอบครัว/ชุมชน

กิจกรรมการพัฒนาใดๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นค่ายวัยใส การค้นหาความดีหรือการรับรองสถานภาพการเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ต่างก็มีการดำเนินกระบวนการที่แตกต่างหลากหลายรูปแบบ และกระบวนการแผนแม่บทชุมชนก็คือเครื่องมือสำคัญหนึ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการหรือกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งจะสามารถต่อยอดไปสู่การสำรวจข้อมูลองค์กรชุมชนและการวิเคราะห์ความเข้มแข็งของกิจกรรมในองค์กรนั้นๆ ด้วย และนี่อาจเป็นโอกาสสำคัญของชุมชนและนักพัฒนาในการแสวงหาประสบการณ์ บทเรียนที่เกิดจากการเรียนรู้ชุมชนอย่างแท้จริง อันเปรียบเสมือนเป็นสนามชีวิตจริงของการฝึกตนเอง ชุมชนตนเองให้เคยชินกับการนำข้อมูลในชุมชนมาใช้ เพื่อที่จะทำให้ชุมชนสามารถรู้จักตนเองทั้งในภูมิหลังและมีทิศทางสำหรับการก้าวไปยังภูมิหน้าได้อย่างเข้มแข็ง